

УДК 336.71

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ «ОЧИЩЕННЯ» БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ КРИЗИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Корягіна Т.В., Сімон А.П., Телятник В.М.

Університет митної справи та фінансів

У статті розглянуті причини що спричинили необхідність кардинальних змін у банківській системі та наслідки цих процесів для грошово-кредитного ринку та країни в цілому. Проаналізовано сучасний стан банківської системи. Акцентовано увагу на основні моменти, що характеризують банківську систему в умовах кризи та економічної нестабільності. В умовах кризи банківська система України проходить процес очищення, що супроводжується масовим скороченням чисельності банків. У статті висвітлюються причини та наслідки очищення банківської системи країни.

Ключові слова: банківська діяльність, банківська система, «очищення» банківської системи, економічна нестабільність, банкрутство.

Вступ. Ефективне функціонування банківської системи визначає стабільність на грошово-кредитному ринку країни, який є кровоносною системою національної економіки. Стабільність та прозорість функціонування, ефективне управління є запорукою зростання депозитів та привабливості для інвесторів. Про те, в останні роки, українська банківська система перебуває в стані рецесії та не виконує функції, покладені на неї, це спричинило необхідність проведення так званого «очищення» банківської системи та спри-

чинило до суттєвих наслідків як для банків так і для всієї економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо особливостей функціонування банківської системи України в умовах фінансово – економічної кризи вивчають такі дослідники, як Г. Багратян, В. Геєць, Г. Карчева, В. Міщенко, Ю. Уманців, А. Шаповалов, Н. Шелудько та ін. Останні роки в українській банківській системі відбулися значні зміни пов'язані з проведенням її «очищення», що посилює увагу науковців до аналізу цього процесу та його наслідків.

Метою статті є визначити причини та наслідки «очищення» банківської системи України в умовах кризи та економічної нестабільності.

Викладення основного матеріалу дослідження. Фінансова криза показала нездатність банківської системи України подолати несприятливі явища в економіці. Нестабільність, що виникла як наслідок кризи, спричинила ще більшу недовіру з боку людей до банків: вони намагаються якомога швидше забрати свої депозити. Мораторій НБУ на дострокове повернення депозитів ще більше погіршив ситуацію. Сучасна системна криза в Україні, різке погіршення фінансово-економічних, соціально-політичних умов розвитку створюють безпрецедентні загрози для функціонування банківської системи. Головними проблемами банківської системи України упродовж останніх трьох років є згорання кредитування, суттєве погіршення якості кредитних портфелів, скорочення власного капіталу та збиткова діяльність. Скорочення економічної активності, торговельні дисбаланси спричинили девальвацію та прискорення інфляції в Україні до 43% річних в 2015 р. Ці події призвели до погіршення якості кредитних портфелів банківської системи, що зумовило необхідність очищення банківської системи, що почалося у 2014 році [1].

За 2014 рік Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) заснований з метою захисту прав та законних інтересів вкладників банків і виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. ФГВФО запровадив тимчасову адміністрацію та прийняв рішення про ліквідацію 35 банків. З весни 2014 року НБУ почав масштабну чистку банківського сектора. Станом на 01.01.2015 у Державному реєстрі банків зареєстровано 182 банки, з яких 163 банки мали банківську ліцензію (в тому числі три державні – АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк», ПАТ «Держзембанк») та один (АТ «РОДОВІД БАНК») – ліцензію санаційного банку. Кількість

банків за участю іноземного капіталу, які діяли в Україні, збільшилася на два банки і становила 51 банк (31% від загальної кількості діючих банків України), з яких 19 банків – зі 100% іноземним капіталом. На січень 2016 року, з 182 зареєстрованих банків лише 117 були діючими, а 62 ліквідувались і три знаходились в тимчасовій адміністрації [2].

Основні показники діяльності банків України за 2012–2016 рр. ми зможемо розглянути в нижче наведеній таблиці 1.

Аналізуючи показник кількості діючих банків протягом 2012–2013 років спостерігається стабільність, значне скорочення ми бачимо протягом 2014–2015 рр. на 17 банків. Станом на 01 січня 2016 року ліцензію НБУ на здійснення банківської діяльності мали 120 банківських установ, з яких функціонували 117 установ. Порівняно з 2012 роком в 2013 році відбулося збільшення активів банку на 6,9%, в 2014 р. порівняно з попереднім на 13,4%, в 2015 р. на 3% та станом на 01.01.2016 р. значне скорочення на 4,7%. Щодо стосується доходів в 2013 р., можна сказати, що даний показник зріс на 5,4% до попереднього року, в 2014 р. на 12,3%, в 2015 р. на 24,5%, в 2016 р. доходи банків зменшились на 5, 2%. Стосовно показника витрат в 2013 році відбулась позитивна тенденція скорочення на 3,3% відносно до 2012 року, в 2014 році відбулося скорочення на 15% до 2013 року. В зв'язку з економічною кризою в 2015 р. витрати зросли на 57,1% до попереднього року. Щодо стосується 2016 р. відбулося збільшення витрат на 1% порівняно до 2015 року.

Порівнюючи період з 2012 по 2016 рр. по всім аналізованим показникам відбулося зменшення кількості діючих банків на 59, збільшення активів на 19%, зростання доходів банків на 39,5% та витрат на 76,6%.

Найголовнішою причиною очищення банківського сектору є виведення з ринку недобросовісних учасників та підвищення прозорості через розкриття реальних власників банків.

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків України (млн. грн.)

Назва показника	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
Кількість діючих банків	176	176	180	163	117
з них: з іноземним капіталом	53	53	49	51	41
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	22	22	19	19	17
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	41,9	39,5	34	32,5	43,3
Активи банків	1 054 280	1 127 192	1 278 095	1 316 852	1 254 385
Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	1 211 540	1 267 892	1 408 688	1 520 817	1 571 411
з них:					
кредити, що надані суб'єктам господарювання	580 907	609 202	698 777	802 582	785 918
кредити, надані фізичним особам	174 650	161 775	167 773	179 040	152 371
Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	9,6	8,9	7,7	13,5	22,1
Регулятивний капітал	178 454	178 909	204 976	188 949	130 974
Доходи	142 778	150 449	168 888	210 201	199 193
Витрати	150 486	145 550	167 452	263 167	265 793
Результат діяльності	-7 708	4 899	1 436	-52 966	-66 600
Рентабельність активів, %	-0,76	0,45	0,12	-4,07	-5,46
Рентабельність капіталу, %	-5,27	3,03	0,81	-30,46	-51,91

Складено за даними: [3]

Внаслідок економічних факторів у банківській системі накопичилися небезпечні явища. Наприклад, на банківську систему тисне ризик девальвації гривні.

Банки банкрутують через погане управління або шахрайські дії менеджерів та власників. За прес-релізами НБУ основними причинами віднесення банків до проблемних та неплатоспроможних є:

- ризикова діяльність та погіршення фінансових показників;
- відмивання доходів (порушення законодавства з питань фінансового моніторингу);
- шахрайські операції задля підвищення якості кредитного портфелю, валюти балансу банку тощо.

Найбільшими неплатоспроможними банками України: АТ «Дельта Банк», ПАТ «КБ «НАДРА», АТ «ІМЕКСБАНК», ПАТ «ВіЕйБі Банк». Найголовнішими причинами віднесення банків до неплатоспроможних [5]:

1. Невжиття власниками заходів для поліпшення фінансового стану банку.
2. Високоризикова стратегія зростання за рахунок придбання неякісних активів.
3. Неподання до НБУ плану фінансового оздоровлення банку.

За 2014-2015 роки в банківській системі сталися такі зміни таблиця 2.

Таблиця 2
Динаміка зміни кількості банків України за 2014-2015 рр.

	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
Кількість банків, що мають ліцензію	180	163	117
З них, з іноземним капіталом	49	51	41
В т.ч. за 100% іноземним капіталом	19	19	17

Виходячи з даної таблиці, бачимо що протягом 2014-2016 рр. кількість банків скоротилась з 180 до 117. Цей процес ще не завершено. Експерти вважають, що кількість банків повинна бути в діапазоні від 50 до 100.

Більш детальну інформацію про динаміку зміни кількості банків України на рисунку 1.

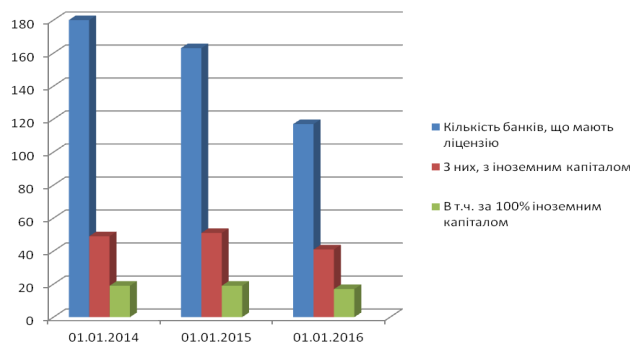

Рис. 1. Динаміка зміни кількості банків

Слід зазначити, що робота з проблемними банками ведеться НБУ постійно, однак протягом останніх років вона має більш суттєві результати. Наявність сучасних проблем розвитку вітчизняного сектору підтверджується кількістю ліквідованих банків.

Таблиця 3

Динаміка основних показників банків, що перебували на стадії ліквідації 2012-2015 рр. (станом на початок року)

Показники	2012	2013	2014	2015
Кількість банків у режимі ліквідації	21	22	23	24
Кошти боржників, млн. грн.	16806	13862	11411	11041
Виплата гарантованої суми відшкодування вкладникам Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, млн. грн.	191	740	1186	3205

Дивлячись на данні цієї таблиці протягом 2012-2015 рр., ми бачимо стабільність, тобто рівномірне збільшення на 1 одиницю. Щодо коштів боржників порівнюємо 2013р. з 2012 роком, бачимо зниження на 18,5%, відповідно в 2014 р. на 17,7% до попереднього року, в 2015 році, також відбулося на 3,3% до 2014 року. Що стосується виплати гарантованої суми відшкодування вкладникам ФГВФО, бачимо, що з кожним роком збільшувались виплати вкладникам, це свідчить про покращення співпраці між банками та їх клієнтами.

Таким чином, подальше удосконалення банківської системи має бути пов'язано з пошуком нових і підвищенням ефективності діючих методів оцінки фінансового стану банків.

З огляду на це перед банківською системою постає ряд проблем в тому числі: підвищення фінансової ефективності, нарощення ресурсної бази, повернення довіри вкладників та багато інших.

Як видно з таблиці 4, якщо 2012-2013 роки і до початку кризи в 2014 року показували стабільне зростання як власного капіталу так і зобов'язань, то в 2014, 2015 маємо протилежну тенденцію. Причиною таких процесів є політична та фінансова криза в країні. Населення продовжує активно знімати депозити не дивлячись на ліміти і обмеження встановлені НБУ.

Очищення банківської системи із початку перетворилося на безкінченний процес, що не дає можливості планувати та розвивати бізнес в Україні, будувати надійне підґрунтя для збільшення інвестиційної привабливості країни та поступового економічного відновлення.

У 2014-2016 рр. признано неплатоспроможними та знищено 77 фінансових установ або понад 40% діючих на 01.01.2014 банків. В результаті, українська банківська система втратила 435 млрд. грн. активів, що становить близько 22% ВВП. Так зване «очищення банківської системи» трансформувалось у її руйнацію, яка тепер блокує відродження економіки, наповнення держбюджету, зростання бізнесу та добробуту громадян. Вважаємо, що ефективність перетворення та функціонування банківської системи України не може оцінюватись кількістю ліквідованих банків.

Втрати національної економіки від фінансово-економічної кризи банківського сектору України та її ознаки:

1. Підприємства реального сектору економіки втратили у неплатоспроможних банках, обігових коштів близько 82 млрд. грн. (або чверть

Динаміка банківського капіталу та зобов'язань за 2012-2015 рр.

	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	2015	
				01.01.2015	01.12.2015
Власний капітал, млн. грн.	155487	169320	192599	148123	128962
Зобов'язання, млн. грн.	898793	957872	1085496	1168829	1079928
З них депозитні кошти, млн. грн.	311677	381915	455501	325648	340535

усіх коштів бізнесу, розміщених на рахунках в банках на 01.01.2016). Страхові компанії та учасники ринку кредитної кооперації погубили близько 2 млрд. грн. ліквідних коштів, якими мали задовольнити виплати застрахованим і постраждалим особам, а також вкладникам кредитних спілок.

2. Бюджети різних рівнів втратили приблизно 25 млрд. грн. (без урахування коштів, витрачених на докапіталізацію державних банків за 2014-2016 рр.).

3. Обсяги кредитування за період із 01.01.2014 по 01.04.2016 зменшились:

- у національній валюті із 523 млрд. грн. до 337 млрд. грн. (на 35,56%);
- у іноземній валюті приблизно із 34 млрд. \$ до 15 млрд. \$ (на 55,88%). [2]

Загалом економіка України втратила 35-56% кредитної підтримки банківського сектору, а частина зібраних з населення та бізнесу коштів обслуговує надлишкову ліквідність банків, яка нерівномірно розподілена між банками і не йде на кредитування та стимулювання розвитку економіки. Що дає несприятливі прогнози економічного зростання на 2016-2017 рр.

Нині Урядом та НБУ відбуваються такі заходи антикризового регулювання банківської діяльності:

- недопущення масового вилучення банківських вкладів та паніки;
- протидія інфляції, стабілізація ситуації на валютному ринку;
- підтримка ліквідності банківської системи;
- стимулювання капіталізації банків;
- виведення проблемних та неплатоспроможних банків з ринку;

– посилення відповідальності акціонерів та керівництва банків.

Дані заходи мають на меті здійснювати структурні зміни у банківській системі України, які полягають у підвищенні розі вітчизняної банківської системи за допомогою забезпечення стабільності цін, системної стійкості банківської системи, підвищенні якості банківських послуг, високого рівня захисту прав споживачів.

Банківський сектор України призводить до деградації свою інвестиційну привабливість, на що показують факти самоліквідації банків та неспроможність знайти покупця навіть для банку за участю державного капіталу (ПАТ «Український банк реконструкції та розвитку»). Натомість, Нацбанк збільшив адміністративний тиск на банки та надмірним регулюванням ускладнив процес входження нових інвесторів до банківського сектору, а також поступає потенційним інвесторам, які ще зголошуються завести реальні кошти в українську банківську систему.

Позитивними наслідками «очищення» банківської системи є:

- здорова банківська система;
- прозора структура власності банків; відродження довіри до банківської системи; «перезапуск» банківського сектору та перехід до третього етапу реформування банківської системи – сталого розвитку;
- проведення капіталу банків мінімум до 120 млн. грн. до середини 2016 року;
- закінчення перевірки банків та підсилення контролю над операціями з кредитування пов'язаних осіб;
- ослаблення або зняття тимчасових валютних обмежень. [7]

Список літератури:

1. Ковальчук О.І. Нестабільність банківської системи України в умовах кризи та шляхи її подолання / О.І. Ковальчук // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rusnauka.com/14_NPRT_2010/Economics/66439.doc.htm
2. Всеукраїнський науково-практичний форум: Звернення асоціації фінансового ринку, Київ, 2016.
3. Основні показники діяльності банків України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442
4. Філіп Енглер. Німецька консультативна група Інститут економічних досліджень та політичних консультацій // Очищення банківського сектору України: Короткострокові втрати, довгострокова вигода // Енглер Філіп, Кірхнер Роберт, Кравчук Віталій. – Берлін/Київ, січень 2016 року.
5. НРА «Рюрік» Аналітичний огляд банківської системи за I квартал 2016 року.
6. Головіна Я.С. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського // Антикризове регулювання банківської системи. Я.С. Головіна / Глобальні та національні проблеми економіки. – № 7, 2015.
7. Internet-сторінка Асоціації українських банків. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.aub.com.ua>

Корягина Т.В., Симон А.П., Телятник В.Н.

Университет таможенного дела и финансов

ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ «ОЧИСТКИ» БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА И ЭКОНОМИЧЕСКОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ

Аннотация

В статье рассмотрены причины повлекшие необходимость кардинальных изменений в банковской системе и последствия этих процессов для денежно-кредитного рынка и страны в целом. Проанализировано современное состояние банковской системы. Акцентировано внимание на основные моменты, характеризующие банковскую систему в условиях кризиса и экономической нестабильности. В условиях кризиса банковская система Украины проходит процесс очистки, сопровождается массовым сокращением численности банков. В статье освещаются причины и последствия очистки банковской системы страны.

Ключевые слова: банковская деятельность, банковская система, «очищение» банковской системы, экономическая нестабильность, банкротство.

Koryagina T.V., Simon A.P., Telyatnik V.N.

Customs and Finance University

CAUSES AND CONSEQUENCES «CLEANING» BANKING SYSTEM OF UKRAINE IN THE CRISIS AND ECONOMIC INSTABILITY

Summary

The article deals with the causes that have resulted in major changes in the banking system and the consequences of these processes to the money market and the country as a whole. The current state of the banking system. The attention to the main points that characterize the banking system in crisis and economic instability. In a crisis, the banking system of Ukraine is in the process of cleaning, accompanied by massive downsizing of the banks. The article highlights the causes and consequences of clearing the banking system.

Keywords: banking, banking system, «cleaning» of the banking system, economic instability, bankruptcy.